

## EL GRAN CARDENAL D'ESPANYA I EL LUL·LISTA ANTILUL·LIÀ FERNANDO DE CÓRDOBA

Els segles del ple humanisme i del ple renaixement —quinzè i setzè— són els més paradoxals en la història del lul·lisme.

D'una banda, els lul·listes més potents s'emparen en una tímida clandestinitat anònima. Són més tost deixebles de Ramon Llull en les directrius del pensament, que no pas en el mètode. L'exemple més alt en ambdós aspectes és el cardenal Nicolau de Cusa.

De l'altra banda, hi ha tot un seguit d'escriptors que, explícitament, blasmen la doctrina i el mètode lul·lians, i, implícitament, cerquen la mateixa unitat de la ciència, retombant, a llur malgrat, en el més essencial lul·lisme —característica posició d'un Agrippa von Nettesheim en el segle XVI<sup>e</sup>, i d'un Fernando de Córdoba en el XV<sup>e</sup>; només que aquell afaïçona el seu neolul·lisme de vel·leïtats alquímiques i pseudo-lul·lianes, com farà també Bruno, mentre que Córdoba es mantindrà en la més pura especulació filosòfica universalista. El seu tractat *De artificio omnis et investigandi et inveniendi natura scibilis*<sup>1</sup> és lul·lísticament antilul·lià.

El millor estudi biogràfic i filosòfic d'aqueix curiós personatge és encara el discurs de Bonilla y San Martín en entrar a la Real Academia de la Historia; el més fi comentari del seu paradoxal lul·lisme és però el dels germans Carreras i Artau.<sup>2</sup> L'un i els altres es planyen

---

<sup>1</sup> Editat per A. BONILLA Y SAN MARTÍN, *Fernando de Córdoba (¿1425-1486?) y los orígenes del Renacimiento filosófico en España. (Episodio de la historia de la lógica). Discurso...* (Madrid, R. Academia de la Historia, 1911) p. I-LXXVI.

<sup>2</sup> T. I J. CARRERAS I ARTAU, *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, II (Madrid 1943) 283-284.

de l'escassetat de notícies que en tenim des del 1446 i des dels anys de la seva amistat romana amb Bessarió, fins al del seu traspàs, 1486, segons el seu elogi sepulcral, ara al claustre de Santa Maria de Montserrat a la ciutat eterna.<sup>3</sup>

Les recerques sistemàtiques als arxius i a les biblioteques d'Europa sobre el segon papa Borja, Alexandre VI, m'han fet trobar, al fons Podocataro de la Biblioteca marciana de Venècia,<sup>4</sup> una prova de l'interès que manifestà a favor seu don Pedro González de Mendoza, millor dit, el papa Sixte IV, i, a impuls seu, el gran cardenal d'Espanya, i, pel seu mitjà, la reina Elisabet de Castella.

Malaüradament ni a l'Arxiu secret vaticà, ni en el ric fons Podocataro de l'Arxiu d'Estat de Venècia<sup>5</sup> —del qual provenen aquells volums de la Marciana— no he pogut trobar el breu de Sixte IV que motivà la lletra del cardenal castellà. Heus-la ací:

*Beatissime pater et clementissime domine. Post humillima pedum oscula beatorum.*

*Accepi breve sanctitatis vestre quod ad me scripsit in comendationem magistri Ferdinandi Cordubeneis, eius subdiachoni; et statim loquutus sum cum serenissima domina mea regina, commendans eius personam et merita; atque etiam supplicavi ut in occurrentibus ecclesiis vacantibus eius ratio haberetur, attempta singularis doctrine meritumque prestantia ipsius Ferdinandi, cum doctissimi cuiusque, tum precipue vestre sanctitatis testimonio comprobati.*

*Sua vero maiestas gratiose respondit: diligit enim et in pretio habet ipsum magistrum Ferdinandum, estque intentionis et voluntatis augendi et promovendi tantum virum, prout latius sanctitas vestra per eius litteras intelliget.*

<sup>3</sup> E. TORMO, *Monumentos de españoles en Roma, y de portugueses e hispano-americanos*, II (Madrid 1942) 80.

<sup>4</sup> Catalogat per L. G. PÉLISSIER, *Catalogue des documents de la collection Podocataro à la Biblioteca marciana à Venise*, a *Centralblatt für Bibliothekswesen*, 18 (1901) 473-493, 521-541, 576-598.

<sup>5</sup> En cap dels dons fons Podocataro de Venècia no hi ha cap breu de Sixte IV a Mendoza.

*Ego vero, beatissime pater, occasionem nactus, dabo operam ut, quantum in me fuerit, et desiderio vestre beatitudinis, et meritis ipsius magistri, debite satisfiat.*

*Commendo me semper sanctitati vestre, quam immortalis Deus foelicissime conservare dignetur.*

*Ex civitate calceatensi, .xvi. iulii .MCCCCLXXXIII.*

*\* Est vestre sanctitatis servus et factura, Petrus cardinalis de Sanctis Crucibus toletanus. \**

*Sanctissimo domino nostro pape.<sup>6</sup>*

És clar que si Sixte IV demanava la intercessió de l'omnipotent cardenal de Toledo, prop de la reina Elisabet, perquè hom pensés a Fernando de Córdoba quan restés qualche bisbat vacant a Espanya, és que qualcú li ho hauria suggerit. Totes les conjectures són perilloses, però sabent que el sepulcre marmori del filòsof renaixentista, un temps a San Giacomo degli Spagnuoli i ara a Montserrat de Roma, fou costejat pel cardenal de Lisboa, Jorge da Costa —l'un dels homes més doctes i més íntegres de la Roma pontifícia en aquells tristos decennis per al summe pontificat—,<sup>7</sup> un hom se sent temptat de pensar que fou aquell alt eclesiàstic portuguès, elevat a la dignitat cardenalícia pel mateix Sixte IV, qui insinuaria a aquest el nom d'aquell. Això s'escauria a la primera meitat del 1483.

El primer papa della Rovere havia de viure encara més d'un any, fins al 12 agost 1484. Però en tot aquest temps ni el rei Ferran ni la reina Elisabet no es recordaren del filòsof andalús, no ja per a una mitra, però ni tan sols per a un secundari benefici eclesiàstic.<sup>8</sup> Natu-

<sup>6</sup> Biblioteca marciana, ms. X. 176, f. 195rv (olini 99). El fragment entre \*\* és autògraf.

<sup>7</sup> La seva excepcional integritat en el conclave del 1492 ha estat remarcada per G. B. PICOTTI, *Nuovi studi e documenti intorno a papa Alessandro VI*, a *Rivista di storia della Chiesa in Italia*, 5 (1951) 171-262.

<sup>8</sup> Almenys no es troba cap lletra reial sobre Córdoba ni en l'obra d'A. DE LA TORRE, *Documentos sobre relaciones internacionales de los Reyes Católicos*, I-II (Barcelona 1949-50), on consten les lletres registrades a la cancelleria catalano-aragonesa, ni entre d'altres, no sempre registrades, d'aquells fons de la Biblioteca i de l'Arxiu de Venècia.

ralment, l'oblidaren més els dos anys que encara visqué Fernando de Córdoba, un cop mort Sixte IV. Just el «cardial d'Alpedrinha» li servà una corprenedora fidelitat.

MIQUEL BATLLORI, S. I.

Roma